

NICOLAI GRĂMADĂ TOPONOMAST

Gheorghe Moldoveanu

A vorbi despre importanța pe care toponimia o prezintă pentru istorie, geografie, lingvistică etc. a devenit un fapt obișnuit pentru cercetători. Așezarea istoriei în capul listei disciplinelor interesate de toponimie își are explicația în faptul că istoricii au considerat de multă vreme că "toponimia poate fi socotită drept istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări și fapte mai mult ori mai puțin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare sufletul popular"¹. La modul practic, această importanță o proba pentru istoria românilor, încă în urmă cu peste jumătate de secol, N. Drăganu cu *Toponimie și istorie*, Cluj, 1928, și, mai ales, cu monumentală sa lucrare *România în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și a onomastice*, București, 1933.

Preocuparea pentru toponimie a lui Nicolai Grămadă, profesor de istorie la universitățile din Cernăuți și, apoi, Iași, care și-a consacrat activitatea didactică disciplinelor auxiliare istoriei, intră, ca atare, într-un firesc al lucrurilor. Această preocupare izvoră din credința că "după cum săpăturile arheologice aduc la iveală frânturi din civilizațiile trecute, tot astfel cercetarea materialelor documentare vechi ne relevă nume topice, adeseori dispărute, care aruncă o lumină vie asupra unor aspecte ale vieții din trecut. Sub raportul acesta am putea vorbi despre o arheologie toponimică"².

Lucrarea *Toponimia minoră a Bucovinei*, concepută înainte de 1940, singura perioadă când, suntem de acord cu D. Vatamaniuc, se puteau întreprinde cercetări de acest fel în întreaga Bucovină, era considerată extrem de necesară pentru istoria acestor locuri, căci "adunarea numelor topice minore de pe teritoriul statului român e o necesitate adânc simțită în știința românească" (p. 10); în numele topice "e îngropat un întreg trecut, [de] pe care o cercetare atentă și prudentă a toponimiei face să [se] ridice perdeaua grea a uitării, aducând la cunoștința celor de astăzi atâtea nume de oameni, adeseori uitați, necunoscuți de urmași, dar odinioară cu însemnate rosturi active în partea locului, atâtea fapte istorice și întâmplări mai mărunte, de multe ori necunoscute și nelămurite până acuma, atâtea accidente de teren și detalii de planimetrie, în parte schimbate în cursul timpului, apoi nume de arbori și animale dispărute astăzi din regiune" (p. 48).

Profesor de istorie la Universitatea din Cernăuți, el însuși fiu de bucovineni, Nicolai Grămadă își propusese (și obținuse colaborarea mai multor specialiști în domeniu) să realizeze o amplă istorie a Bucovinei sub dominația austriacă. Faptul că toponimia zonei trebuia să reprezinte substanța primului volum din serie, probează rolul pe care numele de locuri îl avea pentru studiile istorice în concepția autorului. Dar planul n-a putut fi dus la îndeplinire. Din seria proiectată, numai partea privitoare la toponimie a putut fi încheiată. Încredințată Editurii Academiei în 1957, aceasta va vedea lumina tiparului abia în 1996, la Editura Anima și la aceasta ne vom referi în discuția noastră.

Toponimia minoră a Bucovinei cuprinde două părți: *Studii de toponimie minoră* și *Materiale de toponimie minoră și identificări de localități*. Cele două studii alcătuitoare ale primei părți sunt *Urzirea și numirea satelor în Moldova* și *Toponimia minoră*, iar partea a

două se constituie într-un inventar al toponimelor minore din Bucovina, realizat pe baza mai multor izvoare pe care autorul le-a avut la dispoziție.

Urzirea și numirea satelor în Moldova reprezintă un model de valorificare a datelor oferite de toponimie unui istoric. Pornindu-se de la observația că Diploma Ioaniților, din 1247, atestă existența a patru formațiuni politice românești pe malurile Oltului, istoricul N. Grămadă o consideră un adevărat noroc pentru români, căci, înainte de jumătatea secolului al XIV-lea, vor fi existat asemenea formațiuni politice românești și în teritoriul de la estul Carpaților, chiar dacă nu au ajuns până la noi documente care să le ateste prezența. Dacă izvoarele istorice vorbesc despre *Țara Șipenișului*, denumire care, prin cuvântul *țară*, "indică o formațiune politică de caracter pur românesc, e de presupus că s-au pierdut unele documente externe în care se făcea mențiune de existența altor formațiuni politice românești" (p. 36).

Aceste formațiuni se organizau pe baza elementului românesc mai vechi de la est de Carpați, la care s-au adăugat elemente nou venite din Transilvania. "Situația politică din estul Carpaților în secolele din urmă ale primului mileniu și în primele trei secole ale mileniului al doilea d.Hr. nu împiedică acest proces de expansiune românească. Pecenegii și cumanii, mai întâi, tătarii, după 1241, ca popoare care trăiau din expediții de pradă în țările învecinate, aveau nevoie de o populație agricolă stabilă, care să le dea cereale și vite" (p. 36). Existența acestei populații a constituit baza pe care s-a putut crea, în numai trei decenii, dominația voievozilor moldoveni în interiorul unor frontiere naturale ale statului³.

Formația de istoric a cercetătorului Nicolai Grămadă își pune amprenta asupra modului de a valorifica materialul toponimic. Astfel preia de la Joseph Sturm împărțirea numelor de sate în **toponime personale** și **toponime geografice**, pe care o consideră valabilă și pentru Moldova, respingând însă ideea că numele de sate formate de la antroponime atestă colectivități umane aflate în posesia unui proprietar, iar numele de sate formate de la nume geografice se refereau mai ales la așezări țărănești, cu oameni de aceeași condiție socială, fără ca unul din ei să fi avut o situație de preponderență, de superioritate asupra celorlalți. Atitudinea aceasta este explicabilă. Constatând existența unui mare număr de nume de sate din Bucovina la baza cărora se află nume geografice și ținând seama de eventualitatea schimbării, în cursul timpului, a unui nume geografic într-un topic antroponimic, ceea ce ar putea însemna și intrarea satului respectiv în posesia unei anumite persoane, N. Grămadă presupune că evoluția toponimiei s-a produs în acest sens și că, "numele satelor premoldovene au fost mai ales toponime geografice" (p. 38)⁴.

Preocupat de procesul împânzirii țării cu așezări omenești, N. Grămadă distinge în documentele din secolele al XIV-lea - al XV-lea, sate cu nume fixate, multe din ele în perioada premoldoveană, și sate fără nume fixate; precizarea satelor din a doua categorie se făcea după numele apei din apropiere, al foștilor juzi/stăpâni ori al juzilor/stăpânilor la data emiterii documentului. Cum, la acea vreme, satele erau (destul de) rare, documentele vorbesc despre danii făcute de domnitor, de obicei boierilor, "în pustie", ca aceștia "să așeze acolo sat"⁵. Procesul de fixare a numelor satelor nou create era uneori îndelung, fără ca direcția urmată să fie totdeauna riguroasă, cazurile de reîntoarcere la formule mai vechi nefiind cu totul rare. Lucrarea pune în lumină 6 modalități de indicare a satului înainte de fixarea numelui după cum se are în vedere:

a) numele apei ("o jumătate de săliște de pe Huluhăț, din gios de Soholeț"); b) numele proprietarului/judelui ("biserica unde este Cudrea Opriș"); c) numele apei și al donatarului (la 1436 Ilie și Ștefan V-zi dăruiesc lui Stanciul, pârcălab de Hotin, "satul de la Crasna, unde îi sunt casele"); d) numele fostului proprietar/jude ("al treilea sat unde a fost cneaz Stan"); e) numele apei și al fostului proprietar/jude ("un sat la gura Solonțului, unde au fost Tatomir și Pârtea"); f) numele apei și al judeului din timpul emiterii actului ("Satul la gura Pobratei, unde

este jude Cârstea"). Se amintesc însă și cazuri când, după ce satul și-a fixat numele, se face apel la una din formulele de mai sus; un document din 1425 vorbește despre satele **Berchișești** și **Jeremiești** de pe Miletin, iar câțiva ani mai târziu, în 1443, aceleași sate apar într-un document cu formula "unde a fost Bearchiș" și "unde a fost Jeremia".

Procesul de formare a numelor de sate era specific secolelor al XIV-lea și al XV-lea în secolele al XVI-lea și al XVII-lea apărând alte probleme ale denumirii satelor, printre care înființarea de sate noi și scindarea ori roirea acestora, având ca rezultat apariția omonimiei toponimice și obligând la aflarea unor modalități de evitare a acesteia. Oricum ar fi, afirmația că "la 1775 numele localităților bucovinene își aveau fizionomia lor bine stabilită" (p. 46) este corectă, nu în sensul că la acea dată nu mai era posibilă crearea de noi sate (de altfel după această dată au apărut în Bucovina numeroase alte sate), ci în sensul că structurile după care se formau numele de sate deveniseră stabile, iar numele satelor nou înființate respectau aceste structuri.

Administrația austriacă a adus unele schimbări în toponimia teritoriului numit Bucovina. Autorul ia în discuție în primul rând modificările de nume impuse de trecerea de la un sistem grafic la altul (lipsa unei litere pentru sunetul *ă* a făcut să se folosească în loc literele *e*, *a*, *o*, după percepție, după cum pentru *î* se va folosi, cel mai adesea *i*⁵) și modificările impuse de redarea unor anumite pronunțări absente în limbile germană sau polonă (redarea sufixului românesc *-ești* prin *-estie*, ca în **Jakobestie**, **Bukowiniestie** etc.), având drept rezultat și apariția unor denumiri pe care N. Grămadă, cu toate cunoștințele de germană și cu tot inventarul de toponime din zonă, n-a reușit să le identifice (**Breczolek**, **Prenys**, **Rosochaty** de la Cârlibaba etc.). Mai importante au fost însă denaturările produse în structura morfologică a toponimelor, prezente în construcții hibride de felul **Dorna Watra**, **Krasna Putna**, **Watra Moldowitza**, unele dăinuind în această formă până astăzi (**Gura Humor**, **Dorna Candreni**), indiferent dacă sânt admise sau nu oficial.

Sunt importante apoi numele noi, impuse în dauna celor vechi. Intră aici, în primul rând, numele date coloniilor de străini stabiliți în Bucovina. În situația în care grupurile de coloniști se stabileau în afara satelor existente, numele lor era dat, firește, de coloniștii respectivi, cum a fost cu **Karlsberg**. De regulă, însă, grupurile de coloniști se așezau pe teritoriul sau în vecinătatea unor sate deja existente, iar satele preferate erau cele românești sau cu populație preponderent românească. În acest caz teritoriul locuit de coloniști primea un nume nou, de obicei în limba germană, cu timpul impunându-se fie numai numele german (numele satului **Țibeni** este înlocuit cu **Istensegits**, al satului **Vorniceni** cu **Josephfalva** etc., fie asociindu-se cele două nume (la 1800 pecetea satului **Bălcăuți** avea înscris numele **Landonfalva oder Balkoutz**, iar a **Iacobeștilor** din a doua jumătate a veacului trecut **genid. Jakobestie vel Fogodisten**).

Se adaugă aici situațiile, nu foarte rare, când numele românesc era tradus fie în germană (pecetea satului Mănăstirea Humorului avea înscrisul **Klosterhumora**, același ca în hărțile austriece), fie, cel mai adesea, în limba ucraineană (**Dolhopoly** - pentru **Câmpulungul rusc**, **Dolhopoly Volosky** - pentru **Câmpulungul moldovenesc**, **Cernipotok** - pentru **Pârâul Negru** etc.), astfel administrația austriacă aducându-și contribuția la slavizarea/ucrainizarea unor toponime românești din Bucovina.

Nu mai puțin interesante sunt observațiile istoricului N. Grămadă cuprinse în cel de al doilea studiu de toponimie minoră. Convins că numele de locuri alcătuiesc "livrea teritoriului", cum se spunea în prefața *Marelui dicționar geografic al României*, apărut la București între anii 1894-1902, N. Grămadă susține că toponimia, studiată temeinic, poate aduce lumină în problema stratigrafiei populației. Tocmai de aceea istoricul interesat în primul rând de epoci trecute, vrea ca prin toponime să ajungă în epoci și teritorii pentru care

documentele literare lipsesc. Numai că toponimele înseși au nevoie de atestarea documentară, dat fiind că toponimele, cele minore îndeosebi, se schimbă uneori într-un ritm destul de alert. Ori tocmai în cazul toponimiei vechi românești documentele istorice oferă informații insuficiente, cu multe discontinuități și adeseori cu greșeli.

Privitor la toponimele minore din documentele moldovenești, se observă, înainte de toate, numărul lor redus, dată fiind natura documentelor prezentând interes aici, acte de danie. Pe de altă parte, multe dintre aceste documente s-au păstrat în copii sau copii după copii, ori numai în traduceri în limba germană, făcute la finele veacului al XVIII-lea, când s-a întocmit cunoscuta colecție *Acta granicialia*, păstrată în Arhivele Statului din Cernăuți. Aceste copii și traduceri au putut permite strecurarea unor forme corupte în acte, care să facă imposibilă explicarea corectă a numelui de la origine.

Acta granicialia pune la îndemâna cercetătorului acte de proprietate anterioare anului 1780, în care se pot identifica și numeroase toponime minore. Dar cercetarea toponimiei de aici trebuie făcută cu circumspecție. E cunoscut că toponimele de până în secolul al XVI-lea - al XVII-lea erau traduse în limba slavonă așa că aici vor apărea **Dolgopole** pentru **Câmpulung**, **Măto Moldovițese** pentru **Vama Moldoviței** etc., ca să dăm două nume de localități cunoscute. În ce privește apelativele, acestea numai cu rare excepții nu erau traduse în slavonă, în aceeași situație fiind și toponimele formate pe baza lor. Acestora li se adaugă schimbări de sufixe românești cu corespondente slave, cum e cazul lui **-ești** înlocuit cu **-iuți**, iar ulterior cu **-ăuți**. Ca atare, istoricul se simte obligat să atragă atenția că "traducerile românești ale vechilor documente moldovenești, mai ales cele făcute de pe traduceri germane ale comisiei de delimitare de la 1783, greșesc când, în loc de termenii topici adevărați, redau termenii slavi, perpetuând o nomenclatură inexistentă" (p. 58-59).

La 1775, când teritoriul din nordul Moldovei intră în componența Austriei, formând Bucovina, întreaga nomenclatură topică minoră de aici era românească, înțelegând prin aceasta că pentru toate toponimele minore exista un corespondent în limba română, iar nu lipsa elementelor străine din limba română. Slavizarea numelor topice, și nu numai minore, în timpul dominației austriece în Bucovina, acțiune pe care N. Grămadă o are mereu în vedere, s-a produs, pe de o parte, prin reînvierea unor nume topice din actele moldovenești, fără circulație în limba română, și, pe de altă parte, prin hărțile cadastrale întocmite la sfârșitul veacului al XVIII-lea de ofițeri în cea mai mare parte polonezi, necunosători ai limbii române, care foloseau frecvent traducerea sau adaptarea toponimelor românești în germană sau ucraineană. Toponime românești din *Acta granicialia* apar în hărțile cadastrale traduse (**Fontina Alba** are corespondentul **Biala Kirniza**, **Fântâna Putredă** - **Hnila Kirniza**, **Pareu Niagru** - **Cernipotok** etc.), sau traduse parțial (**Pereu Turkuly** apare **Potok Turkuly**, **Câmpul Hreanului** - **Chrinova Kempu**, **Valea Bursucului** - **Bursukowa Dolina** etc.). A apărut astfel un bilingvism toponimic ciudat, care nu privea folosirea toponimelor în realitate, ci impunerea pe cale oficială a unei denumiri, cunoscut fiind prestigiul de care se bucură varianta scrisă⁶.

Critica documentelor austriece e ponderată, nefiind toate la fel; cu toate neajunsurile, *Acta granicialia* e o colecție extrem de utilă, cu toate neajunsurile pe care le constată, în schimb nomenclatura topică prezentă la Franz Adolf Wickenhauser este "inutilizabilă", acesta germanizând totul, astfel încât nimic nu se mai poate înțelege din toponimia românească (**Poiana Popii** devine **Pfaffenwiese**, **Negrileasa** - **Schwarzenwald**, **Pârâul Iablonaști** - **Abfolterbach** etc.).

Interesat de nașterea și originea toponimelor minore, autorul aduce în discuție și pe creatorii acestora. Se pornește de la ideea absolut corectă, că, dată fiind funcția individualizatoare a toponimelor, numărul acestora a crescut o dată cu sporirea populației, care lua în stăpânire terenuri din ce în ce mai largi, utilizarea toponimelor fiind reclamată de nevoia

de orientare în teren. Neîndoielnic, nomenclatura topică minoră este opera locuitorilor zonei, indiferent de ocupația acestora, nu numai a țăranilor, ca singurii cunoscători și interesați în individualizarea segmentelor de teritoriu. Aceasta nu înseamnă însă că "nomenclatura localităților e, în mare parte, opera clasei conducătoare" (p. 67), decât în măsura în care numele unei localități trebuie acceptat și de colectivități învecinate sau, mai târziu, de oficialitate, fie și numai pentru a se evita omonimiile, de-a dreptul supărătoare în toponimie.

Încercând să stabilească sferile naționale din care toponimia minoră își ia termenii, cercetătorul N. Grămadă face critica clasificărilor de până la el, fie ele din România sau din altă parte și ajunge la concluzia că valoarea categoriilor stabilite e relativă, din cauza rigidității și a schematismului lor. Propune, deci, o nouă clasificare a toponimelor minore, după natura și originea lor, în șase grupe: a) omul sub diverse aspecte ale activității lui; b) istorice; c) solul; d) fauna; e) flora; f) diverse. Ilustrarea acestor categorii cu nume topice minore bucovinene, foarte întinsă (pp. 73-129) probează viabilitatea clasificării propuse, dar și că orice clasificare rămâne relativă. Astfel, deși indicele trimite la 98 de toponime cuprinzând apelativul **runc**, din clasa termeni referitori la acțiunea de defrișare, foarte bogat reprezentată, lipsesc toponimele formate cu acest apelativ. În schimb, la Nume de popoare sunt cuprinse toponime formate pe baza unor antroponime specifice unor etnii: **Fântâna lui Sobietchi**, **Velnița lui Moses**. Unele clasificări sunt excesive, ca în cazul apelor minerale, clasificate în: *putrede, împușate, ruginoase, sulfuroase, alcaline, mușcăite, petrolifere*.

Deosebit de utilă se dovedește a fi *Anexa* cu explicarea unor apelative întrebunțate ca toponime, mai ales după *Acta granicialia*, dar și după *Lexiconul termenilor entropici* al lui T. Porucic, sau alte lucrări. E suficient să aducem în discuție termeni ca **ciung**, **jidovină**, **podirei**, **zăpodic** etc., unii păstrați numai în toponime, alții cu sens special în toponimie.

Partea cea mai întinsă a lucrării (pp. 137-540) cuprinde inventarul toponimelor minore din Bucovina, grupate pe comune, numele localităților aflate astăzi în Republica Ucraina fiind notat cu *. Bogăția acestui inventar era pusă în evidență chiar de Iorgu Iordan, care mărturisea că nu cunoaște "o colecție de asemenea numiri mai bogată decât aceasta și, deci, mai interesantă" (p. 7). Preocupat să ducă informarea cât mai mult în timp, toponimele adunate sunt rezultatul excerptării documentelor care i-au stat la îndemână: documente istorice moldovenești și bucovinene publicate de diferiți cercetători, colecția *Acta granicialia* și planurile cadastrale întocmite de administrația austriacă la sfârșitul veacului al XVIII-lea, diferite alte hărți cadastrale din secolul al XIX-lea și al XX-lea. Pentru informarea privind stadiul actual, s-a apelat la ajutorul primăriilor și al școlilor. Autorul însuși era conștient de faptul că lucrarea este perfectibilă, în primul rând prin identificarea de noi toponime în documentele istorice și interpretarea corectă a celor care pun probleme. Problema cea mai importantă o reprezenta însă - și încă o reprezintă - adunarea toponimiei actuale de pe teren, cu mult mai bogată decât cea atestată de documente. Simțul critic al autorului se manifestă și aici, considerând că "multe din lucrările primite sunt necomplete, făcute la repezeală, fără nici un simț de răspundere" (p. 33), apreciere pe care o aflăm la mai toți cercetătorii care au încercat să strângă informații prin corespondenți.

Neajunsul semnalat de N. Grămadă privește nu numai și nu în primul rând numărul toponimelor. Dacă luăm ca exemplu cazul Moldoviței (în lucrare **Rușii Moldoviței**, după numele mai vechi), vom constata că numărul toponimelor este însemnat; neajunsul constă aici în faptul că toponimele sunt adunate nu de pe teren, ci din hărți, cel mai probabil ale ocolului silvic, ceea ce face să apară toponime cu aspect curios (**Iavorestei** pentru **Iavorești**, **Cremenestei** pentru **Cremenești**, **Bucovinestei** pentru ceea ce la Vatra Moldoviței e **Bucovinești**, **Rungul** pentru **Runcul** etc.), precum și însemnări greșite cum ar fi **Riza**, în loc

de **Rija**, însemnând "popiște" în vorbirea huțanilor, majoritari în localitate, prezent numai în compuse cum ar fi **Rija Hojdei** sau **Pârăul Rijej**.

Gruparea toponimelor pe comune, asociată cu lipsa posibilităților de realizare a unor anchete directe a dus la mărirea artificială a numărului de toponime, același toponim fiind înregistrat pentru mai multe comune, fără să fie vorba despre nume ale părților de hotar dintre comune. Așa se întâmplă cu denumiri ca **Putna**, **Secrieș**, **Roșca**, **Demacușa**, **Zegrena** prezente atât la Vatra Moldoviței, cât și la Moldovița (Rușii Moldoviței). Faptul este însă insignifiant față de aspectele pozitive ale lucrării.

Habent sua fata nomina locorum Moldaviae, spunea Nicolai Grămadă referindu-se la soarta pe care au avut-o numeroase toponime din Bucovina. Dar și lucrarea lui Nicolai Grămadă a avut o soartă asemănătoare. Neprimind avizul publicării, cu toate referatele favorabile, semnate de personalități de prestigiu, ca I. Iordan, E. Petrovici și chiar din partea Academiei de Științe a URSS, lucrarea a ajuns sub forma unui vraf de file, la Biblioteca Academiei. Este meritul lui D. Vatamaniuc de a o fi descoperit și de a o fi încredințat tiparului după ce în prealabil a reconstituit întregul monografiei pe baza a trei dactilograme, scoțând la lumină "această lucrare fundamentală peste care s-a așternut tăcerea mai multe decenii" (p. 12).

Merită pus în evidență și efortul îngrijitorului de ediție, Ion Popescu-Sireteanu, care s-a îngrijit să avem în față o lucrare întocmită după rigorile actuale, însoțită de un indice extrem de util, în ciuda neajunsurilor de care editorul însuși este conștient.

Publicarea *Toponimiei minore a Bucovinei* reprezintă nu numai un act reparatoriu de dreptate pentru Nicolai Grămadă, prin aceasta se pune în circulație un imens material informativ de care vor putea profita nu numai istoricii, geografii sau lingviștii, ci toți cei interesați de evoluția vieții materiale și spirituale din acest colț de românitățe.

NOTE

1. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Anima, București, 1963, p. 2
2. Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I-II, Editura Anima, 1996, p. 10
3. Puținătatea informațiilor despre români, oamenii pașnici, și-ar putea avea explicația în faptul că "nu numai în evul mediu, ci întotdeauna au captat atenția evenimente epatante, de obicei cele violente și cei ce le-au provocat, și nu crâmpiele de viață pașnică, ale căror personaje rămân anonime, chiar dacă valorile produse prin munca lor tenace asigură însăși existența umană. Așa se justifică împrejurarea că pentru secolele X-XIII informațiile privind populația românească sunt sumare, în schimb cele asupra nomazilor incomparabil mai consistente, cuprinzând și aprecieri referitoare la numărul lor" (V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X-XIII*, București, 1985, p. 97). Iar dacă e să avem în vedere primele documente care vorbesc despre români, fie că e vorba despre vestitele cronici bizantine în care se discută despre **retorna** sau **torna**, **torna frate**, considerate a fi primele cuvinte atestate în *limba română*, ca *limbă a locului*, în secolul al VI-lea, fie că e vorba despre atestarea etnonimului **vlahi**, pentru secolul al X-lea, ambele cu referire la armate, observația de mai sus nu poate trece neobservată.
4. Că nu totdeauna caracterul social al satului e pus în evidență de numele acestuia o probază numele satelor din Vrancea istorică, unde se găsesc nume din ambele categorii (pe de o parte **Negrilești**, **Voloșcani** etc., iar pe de alta **Năruja**, **Nereju**, **Ruget** etc.), dar în toată Vrancea exista până în secolul trecut stăpânirea în devălmășie.
5. Cf. înregistrări ca **Matka Pareului** pentru **Matca Pârăului** (**Părăului**), la Rohozna, **Matka Woy** pentru **Matca Văii**, la Capu Codrului, **Kostisch Hukelui** pentru **Costișa Hucăului**, la Boian.
6. A se vedea, de pildă, un nume de persoană ca **Mihălăchițe**, rezultat din ortografierea **Mihalakitze** a românescului **Mihălăchiță**, rămas nu numai în scriere, ci și în pronunțare cu -e.

Résumé

Professeur d'histoire à l'Université de Cernăuți, Nicolai Grămadă a projeté la réalisation (la création) d'une histoire de Bucovina dans plusieurs volumes. Il a mené à bon fin seulement la partie qui avait constitué la substance des deux volumes parus à l'édition Anima, en 1996 bien que son œuvre fut avancée à l'Édition de l'Académie en 1958. Conçue de point de vue de l'historicum l'œuvre montre d'une part, la profonde préparation de l'auteur, et d'autre part l'importance que la toponymie présente pour l'étude de la vie matérielle et spirituelle des habitants de la région étudiée.